

Musiqi

DƏRSLİK

2

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırlız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayraqınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştaqdır!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

OQTAY RƏCƏBOV, NAZİM KAZIMOV,
NƏRGİZ RƏCƏBOVA

MUSİQİ 2

*Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə*

DƏRSLİK

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

BAKİ - 2018

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

ƏSAS JANRLAR

1. Azərbaycan — Ana vətənim!	6
2. «Üç almanın sırrı». «Ağ alma» — mahnı janrı	8
3. «Ağ alma» — mahnı janrı	10
4. «Üç almanın sırrı». «Sarı alma» — rəqs janrı	12
5. «Sarı alma» — rəqs janrı	14
6. «Üç almanın sırrı». «Qırmızı alma» — marş janrı	16
7. «Qırmızı alma» — marş janrı	17
8. Musiqidə mahnı, rəqs və marş çələngi	18
9. Musiqidə mahnı, rəqs və marş çələngi	20

MÜRƏKKƏB JANRLAR

10. Mahnı və opera	22
11. Mahnı və simfoniya	23
12. Rəqs və balet	24
13. Rəqs və instrumental musiqi	25
14. Marş və operetta	26
15. Marş və balet	28

MUSIQİ VƏ OBRAZ

16. Musiqidə obrazlılıq	30
17. Musiqi və insan xarakteri	31
18. Musiqidə hərəkətin təsviri	32
19. Musiqidə təbiətin təsviri	34
20. Musiqidə ana obrazı	35
21. Musiqidə bayram təsviri	36
22. Musiqidə heyvanlar aləminin təsviri	38

MUSIQİ DİLİ

23. Musiqidə tarixi hadisələrin təsviri	40
24. Musiqi dili	41
25. Melodiyanı yaradan intonasiya	42
26. Musiqi ladları	44
27. Musiqidə hərəkətin sürəti — temp	46
28. Musiqinin nəbzi — ritm	47
29. Musiqi və registr	48
30. Musiqidə səsin gücü — dinamika	50
31. Musiqidə rəng — tembr	52
32. Musiqi töhfəsi	54

Osas janrlar

1-ci mövzu

AZƏRBAYCAN – ANA VƏTƏNİM!

Bu maraqlıdır

Himn vəsfədici mahnı kimi ilk dəfə Qədim Yunanistanda yaranmışdır. O, çoxsaylı tanrılarla həsr olunurdu. Kifaranın müşayiəti ilə xorla ifa edilirdi.

Himnlər müxtəlif olur: dövlət, inqilabi, hərbi, dini, idman, məktəb və digər himnlər.

Yadda saxlayın!

Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni 1919-cu ildə yazılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni

Bəstəkar

**Üzeyir
Hacıbəyli**

Şair

**Əhməd
Cavad**

Musiqi lügəti

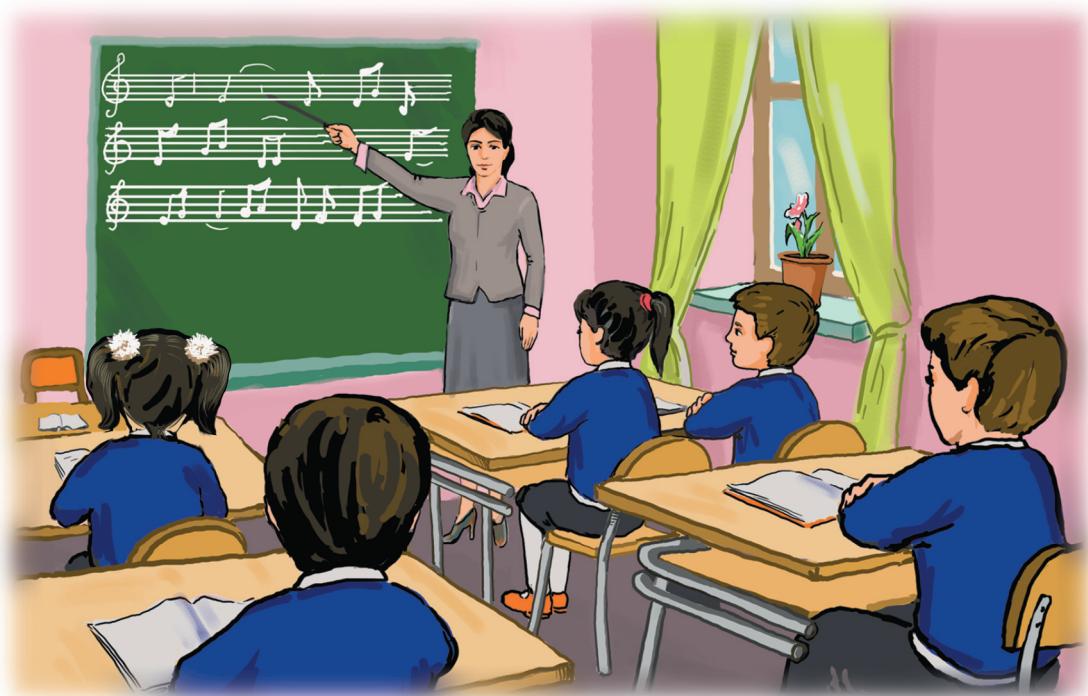
Bəstəkar — musiqi əsərinin müəllifi

Şair — mahnının sözlərini yazan

Musiqi əsəri — bəstəkar tərəfindən yaradılmış musiqi nümunəsi

Kifara — qədim yunan barmaqla çalınan simli musiqi aləti

İKİNCİLƏRİK BİZ

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Əjdər Ağayevindir.*

I

Geniş otağımız var,
Təptəzədir partamız.
Müəllimi həvəslə,
Dinləyirik hamımız.

Nəqərat:

İkincilərik biz,
İkincilərik biz.

II

Səyahətə çıxırıq,
Oxuyuruq, yazırıq.
Keçdiyimiz dərslərə,
Biz həmişə hazırlıq.

Nəqərat:

İkincilərik biz,
İkincilərik biz.

1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət himnini dinlə.
2. Niyə himn səslənəndə ayağa qalxmaq lazımdır?
3. Azərbaycan Respublikasının Dövlət himinin müəllifləri kimdir?
4. «İkincilərik biz» mahnısını öyrən.
5. Mahnında nədən danışılır?
6. Mahni nəyin rəmzi ola bilər?

Rəmz. Himn. Bəstəkar. Şair.

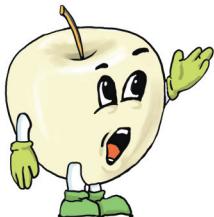
2-ci mövzu

Göydən üç alma düşdü

«ÜÇ ALMANIN SİRƏTİ»
«Ağ alma» – mahnı janrı

Mahnı. Melodiya. Xalq mahnısı.

VƏTƏNİM

*Musiqisi Süleyman Ələsgərovun,
sözləri Hikmət Ziyanındır.*

I

Nə şirindir Vətənim,
Səfasından doymuram.
Günəşindən, suyundan,
Havasından doymuram.

II

Əziz vətən, qulaq as,
Gör nə deyir ürəyim.
Boy atım, yaşa dolum,
Mən də səni bəzəyim.

Nəqərat:

Daha qəşəng ol, çiçəklən,
Bizim əziz, gözəl Vətən.

Nəqərat:

Daha qəşəng ol, çiçəklən,
Bizim əziz, gözəl Vətən.

M u s i q i   l ü g ə t i

Xalq musiqisi — şifahi xalq musiqi yaradıcılığı (mahni və rəqslər)

Mahni — nəğmə, ən sadə və ən geniş yayılmış qədim musiqi növü

Melodiya — musiqi əsərinin əsasını təşkil edən mühüm ifadə vasitəsidir. Müxtəlif obraz və əhvali-ruhiyyəni əks etdirir.

Dinamika — musiqi səslənməsinin güc və qüvvəsidir. Not yazısında müəyyən işarələrlə göstərilir: f, p, cresc., dim. və s.

Forte, f — güclü, bərkdən, ucadan

Piano, p — yavaş, zəif səslə

1. «İş başına» Azərbaycan xalq mahnısını dinlə.

2. «İş başına» mahnısının məzmunu haqqında nə deyə bilərsən?

3. «Vətənim» mahnısını öyrən.

4. Tarzən Ramiz Quliyev hansı şəkildə forte, hansında isə piano çalarında ifa edir?

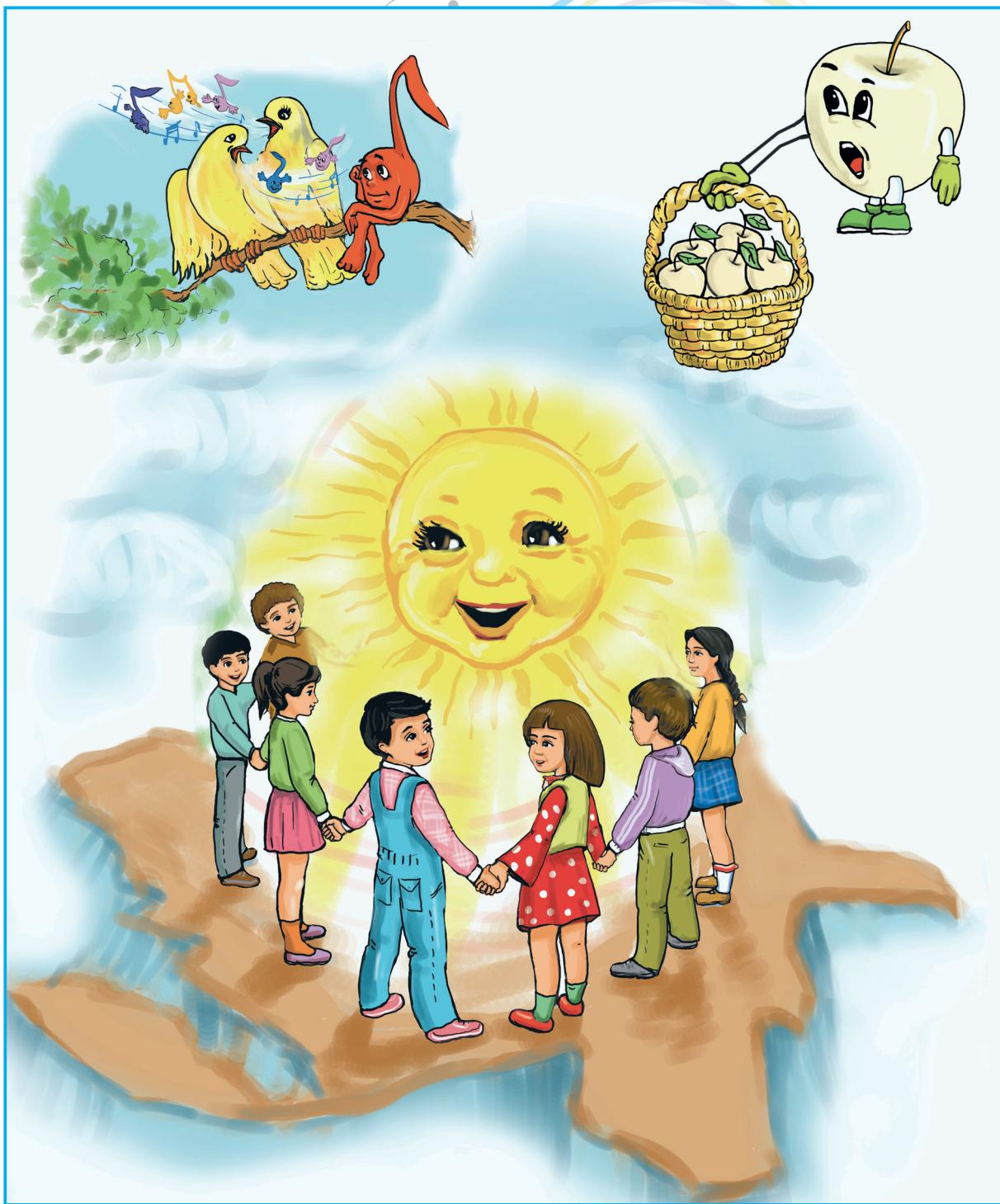
Dinamik çalarlar: Forte, Piano. Fortepiano.

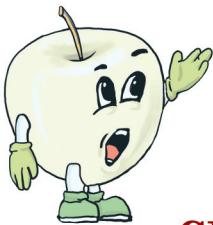
3-cü mövzu

Üç almanın sırrı

«AĞ ALMA» – MAHNI JANRI

Müğənni. Solo. Xor. Müşayiət.

3-cü mövzu

CÜCƏLƏRİM

*Musiqisi Qəmbər Hüseynlinin,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.*

Xor: — Cip, cip, cüçələrim,
Cip, cip, cip, cip, cüçələrim.
Mənim qəşəng cüçələrim,
Tükü ipək cüçələrim.

Solo: — Gözləyirəm tez gəliniz,
Göy çəməndə dincəliniz.

Nəqərat:

Xor: — Ay mənim

Solo: — Cüçələrim,

Xor: — Ay mənim

Solo: — Cüçələrim,

Xor: — Mənim qəşəng cüçələrim.

Cip, cip, cüçələrim,

Cip, cip, cip, cip, cüçələrim,

Mənim qəşəng cüçələrim,

Tükü ipək cüçələrim.

Solo: — Nə yesəniz, mən verərəm,
Su verərəm, dən verərəm.

Nəqərat:

Solo: — Arzum budur boy atasız,
Ananıza tez çatasız.

Nəqərat:

1. «Vətən» mahnisini təkrar et.
2. «Cüçələrim» mahnisını öyrən.
3. «Cüçələrim» mahnisının xarakterini dəyişmək olarmı?

Stakkato. Leqato. Liqa.

Musiqi lügəti

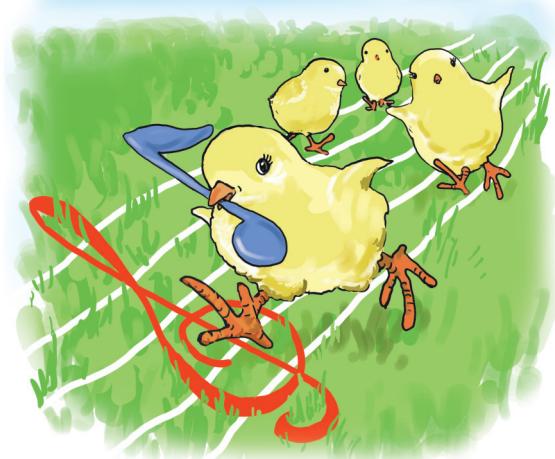
Solo — bir səs və ya bir alətin ifası

Xor — səs üçün yazılmış musiqinin kollektiv ifası

Stakkato — səslərin qırıq-qırıq ifası. Notların üstündə nöqtələrlə qeyd olunur.

Leqato — müxtəlif yüksəkliyə malik notların əlaqəli ifası

Liqa — eyni yüksəkliyə malik notları birləşdirən qövssəkilli işaret

Bu maraqlıdır

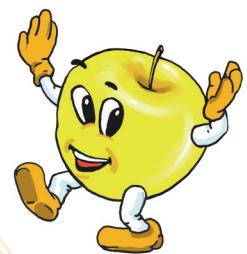
«Cüçələrim» mahnisı 1948-ci ildə yaranmışdır. Bu günə kimi Azərbaycan və dünya uşaqları tərəfindən çox sevilir.

4-cü mövzu

«ÜÇ ALMANIN SİRRI» «Sarı alma» – rəqs janrı

Azərbaycan musiqisinin tarixi qədimdir.

Hələ on yeddi min il bundan əvvəl qədim insanlar əedadlarımızın rəqslərinin ayrı-ayrı elementlərini Qobustan qayalarında həkk etmişlər. Yallı növünə aid olan «Köçəri» Azərbaycan xalq rəqsi də qədim rəqsdır. Rəqsin adından göründüyü kimi, onun yaradıcıları köçərilərdir. «Köçəri»ni həm kişilər, həm də qadınlar qrup şəklində rəqs edirlər.

Musiqi lügəti

Not — ayrı-ayrı musiqi səslərinin işarəsi

Pauza — səslənmədə fasilə

Mezzo forte (mf) — orta ucalıqda

Mezzo piano (mp) — orta zəiflikdə

Musiqi əlifbası

Səslənən musiqini yazılı surətdə qeyd etmək üçün xüsusi işaretlər var:

not (mənası «işarə»dir)
və **pauza** (mənası «fasilə»-dir).

AYI

*Musiqisi Midhəd Əhmədovun,
sözləri Cahangir Məmmədovundur.*

I

Yol verin ayı gəlir,
Qocalmış dayı gəlir.
Mənim ayım, öz ayım,
Sən ey qaragöz ayım.

II

Əlində var çomağı,
Qarşılıayaq qonağı.
Başlayaq onunla biz,
Oynayıb oxumağı.

1. Azərbaycanın hansı guşəsində qədim rəqslərin daşüstü təsviri var?
2. «Köçəri» rəqsinin adı necə yaranıb?
3. «Ayi» mahnisını öyrən. Mahniya uyğun hansı hərəkətləri edə bilərsən?

Dinamik çalarlar: *mf və mp.*

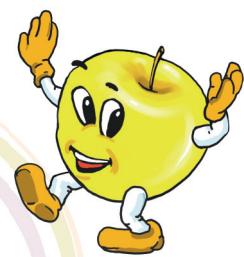

5-ci mövzu

Üç almanın sırrı

«SARI ALMA» – RƏQS JANRI

Turac meydana çıxır, oynayır, sağa-sola baxır ki, görsün ovçular var, ya yox. Çəmənlikdə nazlana-nazlana gəzir və özünü xoşbəxt hiss etdiyi bir vaxtda ovçu onu vurur. Güllə qanadına dəyir. Turac yerə yığılıb, ölümlə çarpışır. Allaha yalvarır ki, onu sağaltsın. Nəhayət, çətinliklə də olsa, qalxır, Günəşə tərəf uçub, təbiətə qovuşur.

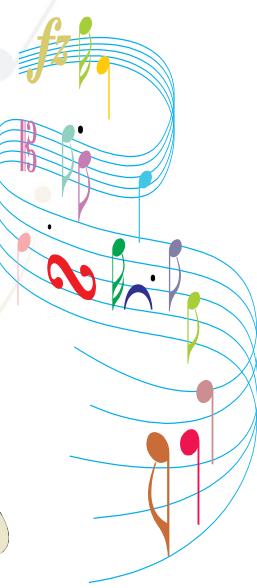
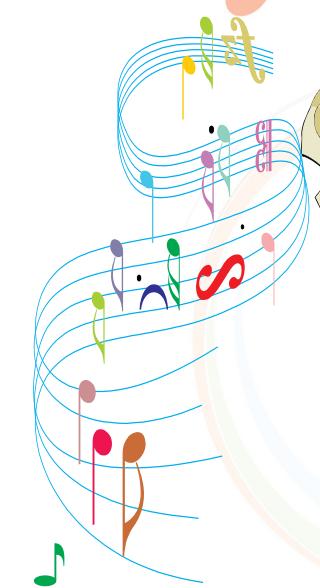
Rəqqasə Cəmilə Bayramova

Turac quşu

Bu maraqlıdır

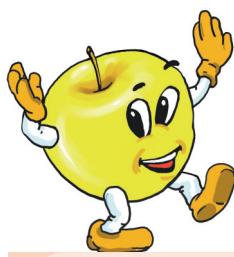
Turac quşu Azərbaycan dövləti tərəfindən qorunur. Onun adı «Qırmızı Kitab»a düşüb. Cavan turaclar ildə bir dəfə, yaşlılar isə ildə iki dəfə yumurta qoyur.

PAYIZ

*Musiqisi Rəşid Səfəqin,
sözləri Əjdər Ağayevindir.*

Musiqi əlifbası

Çərək not — içi qaralanmış dairə və yan xəttinin birləşməsi ilə işarə olunur.

Çərək pauza — not sətrində fiqurlu cıgilərlə göstərilir.

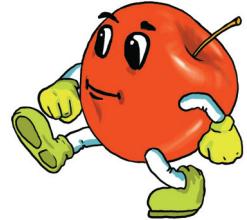

Çərək not və çərək pauza.

6-cı mövzu

«ÜÇ ALMANIN SİRİ» «Qırmızı alma» – marş janrı

UŞAQ SÜTASI «KUKLALARIN YÜRÜŞÜ»

*Asəf
Zeynallı*

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Asəf Zeynallının «Kuklaların yürüşü» fortepiano pyesi cəld ifa olunur. Bəstəkarın fortepiano üçün yazdığı bu pyes əsl xalq musiqisi ruhundadır.

TUT MƏNİ, TUT!

*Musiqisi Asya Sultanovanın,
sözləri Teymur Elçinindir.*

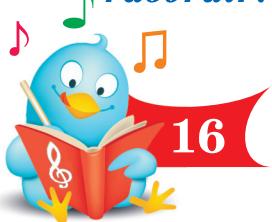
II

Gizlənmişəm,
Gözünü aç.
Güçün çatsa,
Dalımca qaç.
Tut məni, tut məni.

I

Gizlənirəm,
Gözünü yum.
Yerimi tap,
Dalımca cum.
Tut məni, tut məni.

1. «Kuklaların yürüşü» musiqi əsəri hansı musiqi aləti üçün yazılmışdır?
2. «Kuklaların yürüşü» musiqi əsərini hansı musiqi janrına aid etmək olar?
3. «Tut məni, tut» mahnısının xarakteri necədir?
4. Bir bütöv not neçə çərək nota bərabərdir?

Musiqi lügəti

Marş – kollektiv yürüşü müşayiət etmək üçün musiqi əsəridir. Marş xarakterinə görə müxtəlif növlərə bölgünür: təntənəli, hərbi, idman, matəm və s.

Bütöv not – dairə ilə işarə olunur.

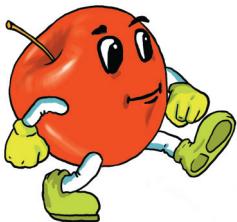
Bütöv pauza – not sətrində dördüncü xəttin altın-da qısa və qalın cizgi ilə göstərilir. $1\circ = 4\downarrow$

Süita – bir neçə tamamlanmış pyes-dən ibarət silsilə əsər

«QIRMIZI ALMA» – MARŞ JANRI

İDMAN

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Səttar Zərdablinindir.*

I

Kim sevirsə idmanı,
Bir, iki, üç, dörd.
Poladdan olar canı,
Bir, iki, üç, dörd.
Bir, iki, üç, dörd.

II

İdmani sevirik biz,
Bir, iki, üç, dörd.
Bərkiyir bədənimiz,
Bir, iki, üç, dörd.
Bir, iki, üç, dörd.

*Müslüm
Maqomayev*

Bu maraqlıdır

Azərbaycan radiosu 1926-cı ildə yaranmışdır. Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Müslüm Maqomayev Azərbaycan radiosu üçün «Radio marşı»nı yazmışdır.

1. «İdman» mahnısını necə ifa etmək lazımdır?
2. Onun müəllifləri kimdir?
3. «Radio marşı» insanı nəyə səsləyir?
4. Yarımnot neçə çərək nota bərabərdir?
5. Marş zamanı zərb alətlərindən istifadə nəyə kömək edir?

*Müslüm Maqomayev. Zərb musiqi alətləri.
Yarımnot. Yarımpauza.*

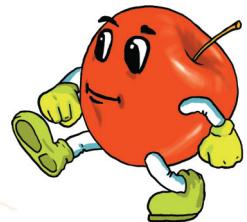
Musiqi əlifbası

Yarımnot	
Yarımpauza	
$1\circ = 2 \downarrow = 4 \downarrow$	

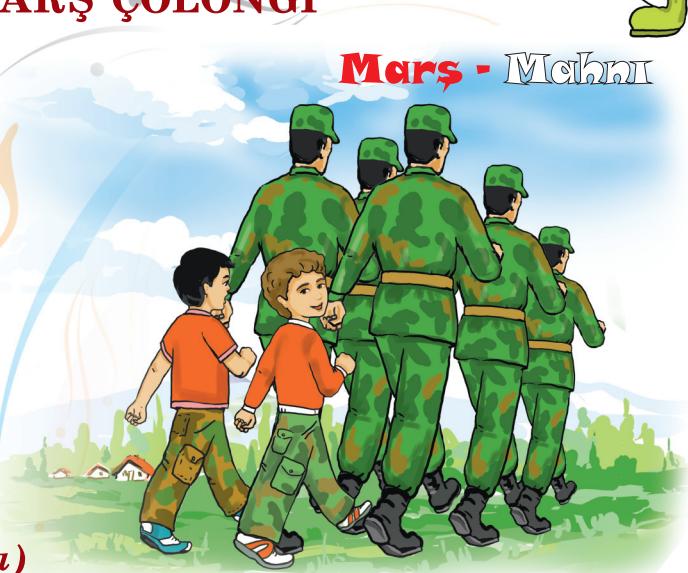

8-ci mövzu

MUSİQİDƏ MAHNI, RƏQS VƏ MARŞ ÇƏLƏNGİ

Mars - Mahni

ÇAL-OYNA

(*Azərbaycan xalq mahnısı*)

I

Dost bağında açılıb güllər,
Sarılıb güllərə sarıbülbüllər.
Qızlar düzüb telinə güllər,
Gülürlər nazlana-nazlana.

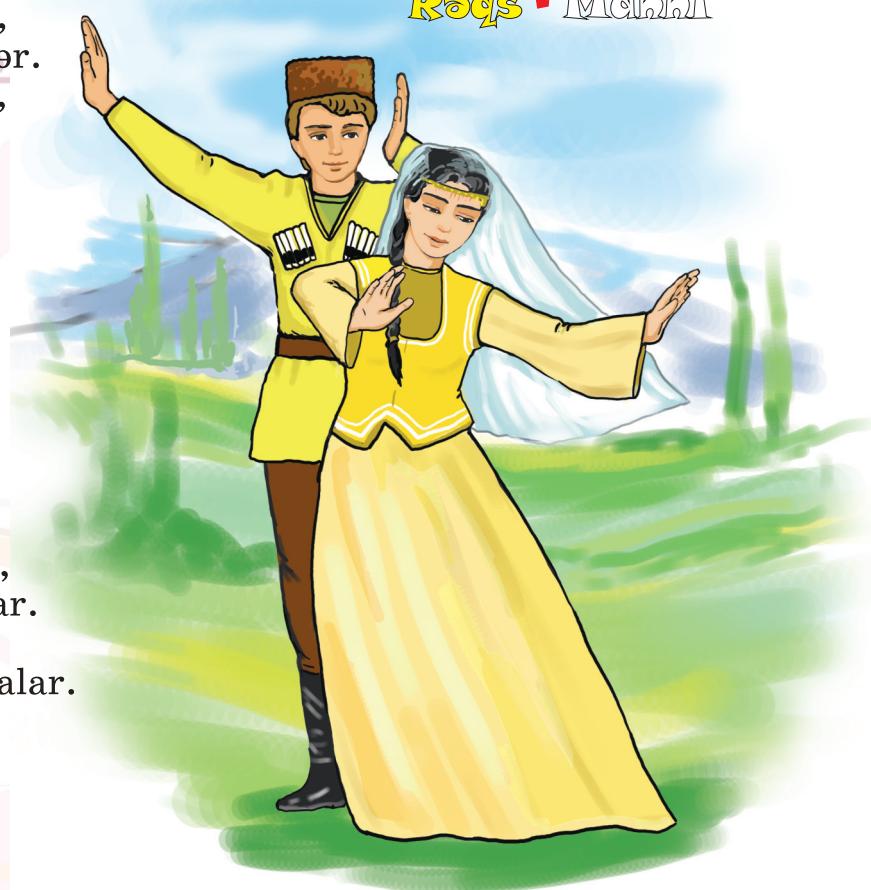
Nəqərat:

Mehribanım mehriban,
Dur oyna, çal-oyna.
Yaxşı oğlan, qəşəng qız,
Çal-oyna.
Gözel oğlan, gözel qız,
Çal-oyna.

II

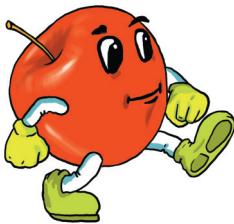
Dost bağında bitər alçalar,
Ağ çıçəklənər, yetər alçalar.
Toylarda qayda belədir,
Oğlan oynayar, qızlar əl çalar.

Nəqərat:

Rəqs - Mahni

MAHNI VƏ RƏQS

*Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.*

I

Ölkəmizin bizik bəxtiyar nəсли,
Oynamaga həvəsli-həvəsli.

Nəqərat:

Ay uşaqlar, gəlin verək əl-ələ,
Oynayaq biz bax belə, belə.

II

Bağçamızda gülümsəyir gül-çiçək,
Qəlbimizdir sevincək-sevincək.

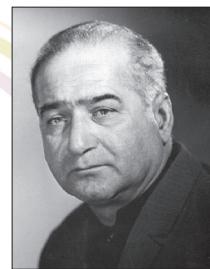
Nəqərat:

III

Hər tərəfə yayılsın bu nəğməmiz,
Dağ, çöllərə yayılsın səsimiz.

Nəqərat:

Cahangir
Cahangirov

Musiqi lügəti

Səkkizlik not (♪) – içi qaralanmış dairə, yan xəttinin və bayraqcığın birləşməsi ilə işarə olunur.

Səkkizlik pauza (♩) – not sətrində fiqurlu cizgilərlə göstərilir («7» rəqəmini xatırladır).

Bənd – mahnının bir hissəsidir. Hər bənddə mətn dəyişir, melodiya isə təkrar olunur.

Nəqərat – mahnının bir hissəsidir. Nəqəratda mətn və melodiya dəyişilmədən təkrarlanır.

1. «Çal-oyna» mahnısının müəllifləri kimdir?
2. «Mahni və rəqs» mahnısını kim bəstələyib?
3. Onları necə ifa etmək lazımdır?
4. Bəndlə nəqəratın fərqi nədədir?
5. İki səkkizlik pauza neçə çərək nota bərabərdir?

Səkkizlik not və pauza.

9-cu mövzu

MUSİQİDƏ MAHNI, RƏQS VƏ MARŞ ÇƏLƏNGİ

Bu maraqlıdır

Azərbaycan xalq rəqsi «Brilyant» 1920–29-cu illərdə Bakıda yaranmışdır. Onun musiqisini sürətli çalanda kişilər, asta çalanda qadınlar rəqs edirlər.

Müğənni Rəşid Behbudov

Hərbi mars

Rəqqasə Təranə Muradova

Musiqi əlifbası

Klaviatura

Sol — yeddi əsas musiqi səsindən beşincisi

Kaman (skripka, sol) açarı

Not sətri

- Nə üçün «Brilyant» rəqsinə sürətli çalanda kişilər, asta çalanda isə qadınlar rəqs edirlər?
- «Brilyant» rəqsi harada yaranmışdır?
- Kaman açarını niyə «sol» açarı adlandırırlar?

*Klaviatura. Not sətri. Kaman açarı.
«Sol» notu.*

Mürøkkob janrlar

Operetta

Opera

Simfoniya

Balet

10-cu mövzu

MAHNI VƏ OPERA

«Tıq-tıq xanım» uşaq opera-sıdır. Bu operanı bəstəkar Oqtay Rəcəbov Abdulla Şaiqin nığılı və Əjdər Ağayevin libretto-su əsasında yazmışdır. Operada müxtəlif Azərbaycan xalq rəqslerindən, o cümlədən tanıdığınız «Brilyant» rəqsindən istifadə olunmuşdur.

Musiqi lügəti

Opera — musiqili səhnə əsəridir. Burada vokal ifaçılar musiqini oxuyurlar. Opera libretto əsasında yazılır və pərdələrə bölünür.

Libretto — musiqili səhnə əsərlərinin ədəbi mətni.

Musiqi əlifbası

Mi — yeddi əsas musiqi səsindən üçüncüüsü

Si — yeddi əsas musiqi səsindən yeddincisi

TƏMİZLİK

*Musiqisi Midhəd Əhmədov,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.*

I

Yoldaşına bir uşaq,
Söylədi: — Güzgüyə bax!
Kirlidir yanaqların,
Əllərin, barmaqların.
Al, bu sabun, bu da su,
Əl-üzünü təmiz yu.

II

Kir tutmasın dərini,
Təmizlə dişlərini.
Uşaq eşitdi bunu,
Tez götürdü sabunu.
Yuyundu təmiz-təmiz,
Oldu kirsiz-ləkəsiz.

$1\circ = 2\downarrow = 4\bullet = 8\text{♪}$

1. *Opera nədir?*
2. *«Tıq-tıq xanım» operasının müəllifləri kimdir?*
3. *Tıq-tıq xanımın mahnısında nədən bəhs olunur?*
4. *«Mi» və «si» notları harada yazılır?*
5. *«Təmizlik» mahnısını öyrən.*

MAHNI VƏ SİMFONİYA

Musiqi lügəti

Dirijor — musiqi kollektivinin ifasına rəhbərlik edən musiqiçi.

Orkestr — müxtəlif alətlərdə çalan və musiqi əsərini birlikdə ifa edən musiqiçilər kollektivi.

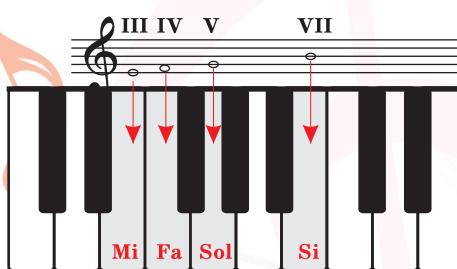
Sımfoniya — Qədim Romada hörmətli qonaqların şərəfinə yazılan təntənəli instrumental girişə deyildirdi. Sımfonik orkestr üçün bəstələnmiş irihəcmli musiqi əsəridir.

Əsasən, dörd hissədən ibarət olur.

Musiqi əlifbası

Fa — yeddi əsas musiqi səsindən dördüncüüsü

Lüdvıq van Bethoven

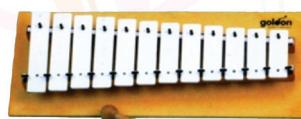
«Təmizlik» mahnısına ritmik və melodik müşayiət yarat:

Ksilofon

Şaxşax

Metallofon

Tütək

1. *Sımfoniya nədir?*

2. *Bu gün hansı musiqi əsərini dinlədin?*

3. *Hansı sadə musiqi alətlərini tanıyırsan?*

4. *«Fa» notu harada yazılır?*

Lüdvıq van Bethoven. Dirijor. Orkestr. Sımfoniya. Metallofon. Ksilofon. Tütək. Şaxşax. «Fa» notu.

12-ci mövzu

RƏQS VƏ BALET

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayevin «Yeddi gözəl» baleti bütün dünyada məşhurdur. Balet dahi Nizami Gəncəvinin eyniadlı ölməz əsəri əsasında yazılib. Baletin musiqi nömrələri müxtəlif tədbirlərdə səsləndirilir.

**Qara
Qarayev**

TAPIN GÖRƏK

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Teymur Elçinindir.*

I

Bir qutum var mənim,
Hər gün, hər səhər
Hər quranda onu,
Çalar, dillənər.

Nəqərat:

Tapın görək nədir,
Nədir bu, uşaqlar?
Tapdınız?

II

Pambıq kimi göydən,
Düşər qupquru.
Gün dəyəndə ona,
Olar dupduru.

Nəqərat:

Tapın görək nədir,
Nədir bu, uşaqlar?
Tapdınız?

III

Bir quşum var,
Səsi düşüb dünyaya.
Aparacaq məni,
Bir gün o, Aya.

Nəqərat:

Tapın görək nədir,
Nədir bu, uşaqlar?
Tapdınız?

Musiqi lüğəti

Vals — alman, çex və avstriya xalq rəqslərin-dən yaranmış rəqs növü

Balet — məzmunu rəqslərlə ifadə olunan musiqili səhnə əsəri

Musiqi əlifbası

Re — yeddi əsas musiqi səsindən ikincisi

1. **Balet nədir?**
2. «Yeddi gözəl» baletinin müəlifi kimdir?
3. «Vals» harada yaranmışdır?
4. «Re» notu harada yazılır?

RƏQS VƏ INSTRUMENTAL MUSIQİ

Musiqi lüğəti

Instrumental musiqi – alət və alətlər qrupu üçün yazılmış musiqi

Musiqi əlifbası

Lya – yeddi əsas musiqi səsindən altıncısı

ROYAL (KRAL)

Bəstəkar Asəf Zeynallının bir pyesi ilə artıq tanış olmusan. Onun fortepiano aləti üçün yazılmış «Uşaq süitası»ndan «Rəqs» pyesini dinlə.

TAPMACA MAHNISI

*Musiqisi Qəmbər Hüseynlinin,
sözləri Abdulla Şaiqindir.*

I

Səhər çağında,
Gilas bağında,
Uçardı bir quş,
Edərdi «Cik-cik»!
Tapın görək nə
Edərdi «Cik-cik»?

II

Axşam çağında,
Ərik bağında,
Uçardı bir quş,
Edərdi «Qa-qa»!
Tapın görək nə
Edərdi «Qa-qa»?

III

Gecə çağında,
Göl qırığında,
Tapın görək nə
Edərdi «Qur-qur»?
Tapın görək nə
Edərdi «Qur-qur»?

PIANINO

1. *Dinlədiyin «Rəqs» pyesinin müəllifi kimdir?*
2. *O hansı alətdə ifa olunur?*
3. *Pianino ilə royalın fərqi nədədir?*
4. *Mahnını öyrən. Ona müşayiət yarat.*

Instrumental musiqi. Pianino. Royal. «Lya» notu.

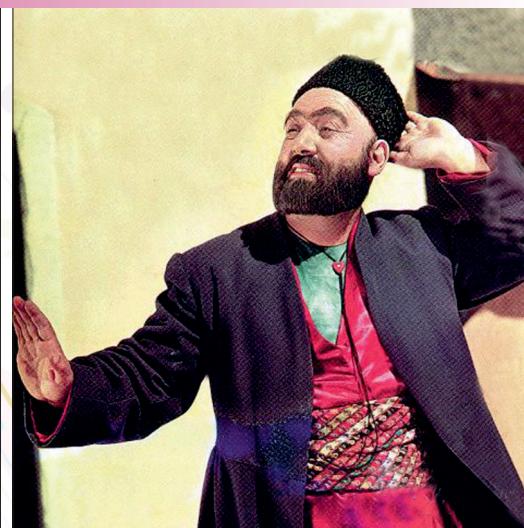

14-cü mövzu

MARŞ VƏ OPERETTA

Dahi Üzeyir Hacıbəyli öz yaradıcılığında Azərbaycan xalq musiqisindən istifadə edirdi. «O olmasın, bu olsun» («Məşədi İbad») musiqili komediyası Azərbaycan musiqisinin ən məşhur əsərlərindən biridir. «O olmasın, bu olsun» musiqili komediyasında Azərbaycan marş musiqisini eşidə bilərik.

Musiqi əlifbası

Do — yeddi əsas musiqi səsindən birincisi

Birinci oktavanın **do** səsi belə yazılır:

Musiqi lügəti

Operetta (musiqili komediya, müzikl) — komik xarakterli musiqili səhnə əsəri

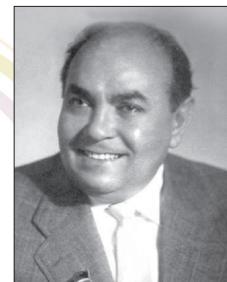
Musiqili komediyalarda marş və rəqs xarakterli ariyalar, xor səhnələri olur.

ŞAXTA BABA

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.*

I

*Səid
Rüstəmov*

Keçdi dəniz, aşdı dağ,
Gəldi bizə bir qonaq.
Saqqalı qardan dümağ (hey, hey),
Söylədik alqış, baba,
Şaxta baba, qış baba!

Nəqərat:

Ay sənə alqış, baba,
Şaxta baba, qış baba!

II

Çöldə çıxıb qar dizə,
Yolka qonaqdır bizə.
Nəğmə deyib üz-üzə (hey, hey),
Söylədik alqış, baba,
Şaxta baba, qış baba!

Nəqərat:

Ay sənə alqış, baba,
Şaxta baba, qış baba!

1. «O olmasın, bu olsun» musiqili komedyasını kim yazıb?
2. «Operetta» nə deməkdir?
3. Operettadan eşitdiyin xor əsəri hansı janra uyğundur?
4. «Şaxta baba» mahnısının müəllifləri kimdir? Onu necə ifa etmək lazımdır?
5. I və II oktavanın «do» notu harada yazılır?

II oktavanın «do» notu.

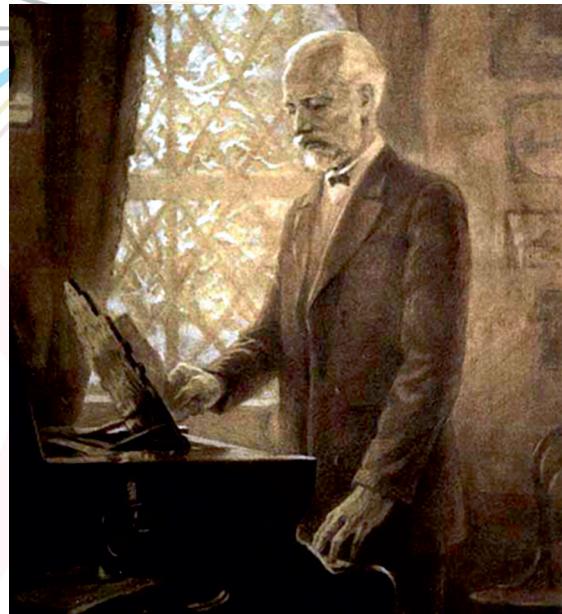

15-ci mövzu

MARŞ VƏ BALET

Böyük rus bəstəkarı Pyotr İliç Çaykovski öz «Şelkunçik» (Qozsındıran) baletini uşaqlara yeni il hədiyyəsi etmişdir. Bəstəkar baletdə müxtəlif oyuncuların obrazına uyğun gələn musiqi nümunələri yaratmışdır. Biz burada rəqs, mahnı və marş xarakterli nümunələrə rast gəlirik. İndi dinləyəcəyimiz «Oyuncaq ağac əsgərciklər»in marşı hərbi marş ruhunda yazılmışdır. Onun sehrli musiqisi sanki bizi nağıllar aləminə aparır. Gəlin həmin marş xarakterli musiqini dinləyək.

Pyotr İliç Çaykovski

1. «Şelkunçik» baletini kim bəstələyib?
2. Marşın xarakteri necədir?
3. Əl calmaqla «Şaxta baba» mahnısına müşayiət yarat.
4. Oktavanın hansı növlərini tanıyırsan?

Musiqi əlifbası

Oktava — verilmiş pillədən hesablanan səkkizinci pillə
Oktavaların adı:

subkontroktava, kontroktava, böyük oktava, kiçik oktava,
birinci oktava, ikinci oktava, üçüncü oktava, dördüncü oktava

Musiqı va obraz

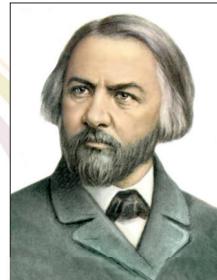

16-cı mövzu

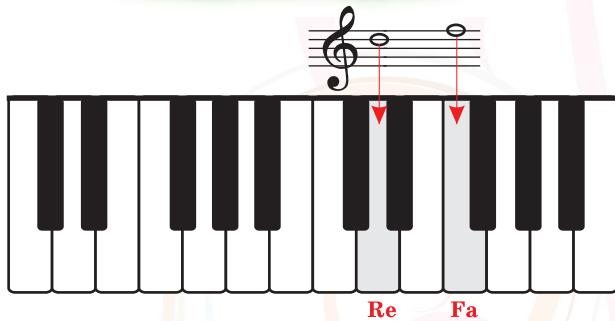
MUSIQİDƏ OBRAZLILIQ

Bəstəkarlar yazdıqları musiqidə həyat hadisələrini, Vətəni, tanınmış məşhur adamları, təbiəti, heyvanları və s. təsvir edirlər. Bəzi bəstəkarlar nağıl qəhrəmanlarını da musiqidə əks etdirirlər.

Böyük rus bəstəkarı Mixail Qlinka «Ruslan və Lyudmila» operasında eybəcər bir cadugəri — Çernomoru təsvir etmişdir.

**Mixail
Qlinka**

1. «Ruslan və Lyudmila» operasını kim yazıb?
2. «Köhlən atım» mahnısının sözləri kimin dilindən yazılmışdır?
3. Mahnının xarakteri necədir?

Mixail Qlinka. II oktavanın «re» və «fa» notları.

I
Köhlən atım, ay atım,
Bir qoy hələ boy atım.
Mən gəzərəm belində (hey),
Şən nəğmələr dilimdə.

Nəqərat:
Gəl bəri, köhlən,
Gəl bəri, köhlən,
Ay sarı köhlən,
Köhlən atım.

II
Qantarğanı taxaram,
Böyüyəndə başına.
Ayaqlarım çatmayıır (hey),
Üzənginin qaşına.

Nəqərat:

MUSIQİ VƏ İNSAN XARAKTERİ

CAN NƏNƏM

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Teymur Elçinindir.*

I

Qucağında, nənə, sən,
Layla dedin mənə sən.
Mənim mehriban nənəm,
Əziz nənəm, can nənəm.

II

Böyümüşəm, nənə, mən,
Qoy tutum əllərindən.
Mənim mehriban nənəm,
Əziz nənəm, can nənəm.

Asəf Zeynallının «Deyişmə» musiqi əsərində iki nəfərin söhbəti musiqi vasitəsilə təsvir olunub. Burada birinci uşağın obrazı uzun notlardan, ikinci uşağın obrazı isə qısa notlardan istifadə etməklə yaradılmışdır.

1. «Can nənə» mahnisini kim bəstələyib?
2. Mahnını necə ifa etmək lazımdır?
3. «Deyişmə» musiqi əsərini kim yazıb? Bu əsərdə hansı xarakterlər təsvir olunub?

Oqtay Zülfüqarov.
Deyişmə. Dirijorluq hərəkəti.

Musiqi lüğəti

Deyişmə — iki ifaçının (aşıqların) yarışı

Musiqi əlifbası

Dirijor — musiqi kollektivini əl hərəkətləri, üzünүn ifadəsi və baxışlı ilə idarə edir.

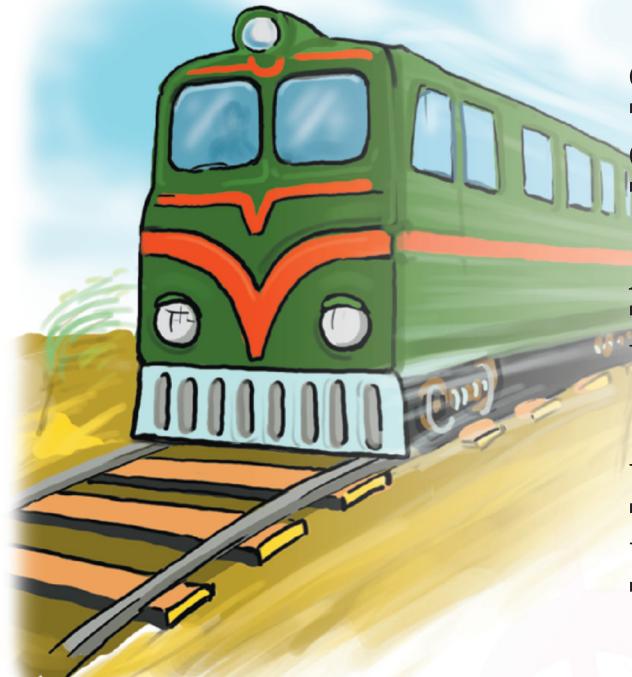
18-ci mövzu

MUSIQİDƏ HƏRƏKƏTİN TƏSVİRİ

Musiqi əsərlərində insanın, heyvan və quşların, qatarın, maşının, təyyarənin hərəkətlərini musiqi vasitəsilə təsvir etmək mümkündür.

QATAR

*Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Zeynal Cabbarzadənindir.*

I

Qatar gəlir uzaqdan,
Tak, tak, tak, tak, tak, tak!
Gözləyirəm bayaqdan,
Tak, tak, tak, tak, tak, tak!

Nəqərat:

Tələs, tələs, ay qatar,
Yel kimi əs, ay qatar.

II

Yol gəldin gündüz-gecə,
Tak, tak, tak, tak, tak, tak!
Ürəyim vurur necə,
Tak, tak, tak, tak, tak, tak!

Nəqərat:

Tələs, tələs, ay qatar,
Yel kimi əs, ay qatar.

III

Atam gəlir səfərdən,
Gözləyirəm səhərdən.
Yaxınlaşır qatar, bax,
Tak, tak, tak, tak, tak, tak!

Nəqərat:

Tələs, tələs, ay qatar,
Yel kimi əs, ay qatar.

Mirzə Ələkbər Sabirin «Uşaq və buz» şeirindən bir hissəni oxu:

Dərsə gedən bir uşaq,
Çıxdı buz üstə qoçaq.
Sürüşdü birdən-birə,
Düşdü üz üstə yerə.

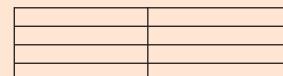
- 1. «Qatar» mahnisinin müəllifləri kimdir?**
- 2. Onu necə ifa etmək lazımdır?**
- 3. «Uşaq və buz» musiqi əsərinin bəstəkarı kimdir?**
- 4. Bu musiqi əsəri hansı şeirin əsasında yazılib?**
- 5. Ölçü, xanə və xanə xəttiinin təriflərini öyrən.**

Musiqi lügəti

Ölçü – xanədəki güclü və zəif səslərin sayını bildirən işarə

Xanə – not yazısında bir vurgulu səsdən növbəti vurgulu səsə qədər olan kiçik hissədir. Xanələr not yazısında xanə xətti ilə bir-birindən ayrılır.

Bəstəkar Asəf Zeynallının fortepiano üçün yazdığı «Uşaq süitası»ndan «Uşaq və buz» pyesini dinlə.

2/4 dirijorluq əl hərəkətinin sxemi:

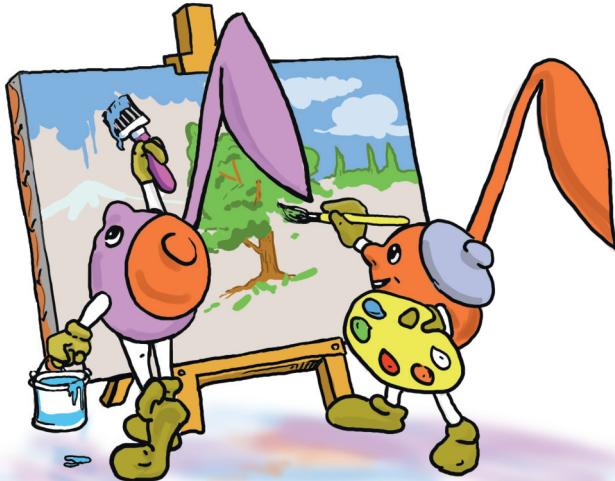
Xanə. Xanə xətti.

19-cu mövzu

MUSIQİDƏ TƏBİƏTİN TƏSVİRİ

Musiqi lüğəti

Repriza — müəyyən musiqi parçasının təkrarlanması işarəsi

Bəstəkarlar öz əsərlərində təbiəti əks etdirməyə çalışırlar. Lüdvıq van Beethovenin «6-cı simfoniya»sı beş hissədən ibarətdir: «Kəndə gələrkən gümrah hislərin oyanması», «Çay kənarında», «Kəndlilərin sənliyi», «Göy gurultusu. Tufan», «Çoban nəğməsi». Gəlin simfoniyanın 4-cü hissəsini dinləyək.

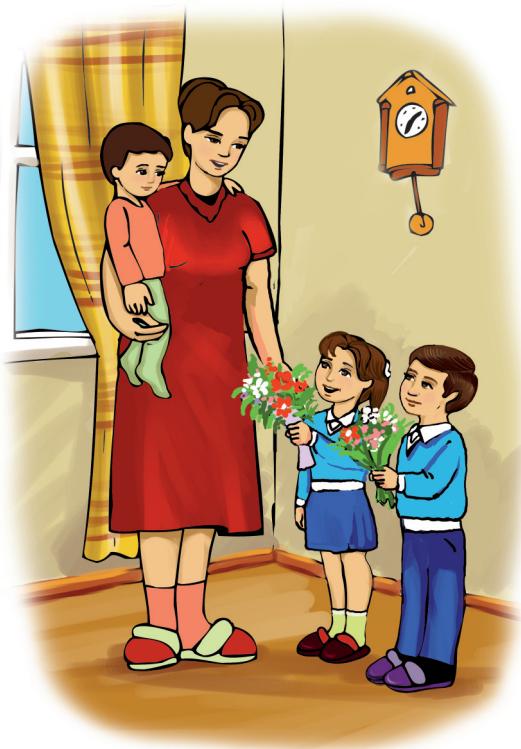

1. *Simfoniya nədir?*
2. *Lüdvıq van Beethovenin hansı simfoniyasının musiqisini dinləmisən?*
3. *Həmin simfoniyada təbiətin hansı hadisələri təsvir olunub?*
4. *«Qatar» mahnısını sadə uşaq musiqi alətləri vasitəsilə müşayiət et.*

MUSIQİDƏ ANA OBRAZI

ANALARI TƏBRİK EDƏK

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Hikmət Mahmudundur.*

I

Ana nurlu həyat verib,
Mənə, sənə, bu dünyaya.
Gedək, dostlar, çiçək dərək,
Pay aparaq tez anaya.

II

Ana kimi şirin, əziz,
Deyin, nə var yer üzündə?
Anamızı təbrik edək,
Biz bu şən bayram günündə.

1. «*Anaları təbrik edək» mahnisini öyrən.*
2. *Həmin mahnını necə ifa etmək lazımdır?*
3. *Ana obrazına hansı rəqsi uyğunlaşdırardın? Niyə?*
4. *Azərbaycan rəqslərini diğər xalqların rəqslərindən nə fərqləndirir?*

Təkrar: Janr və notların adı.

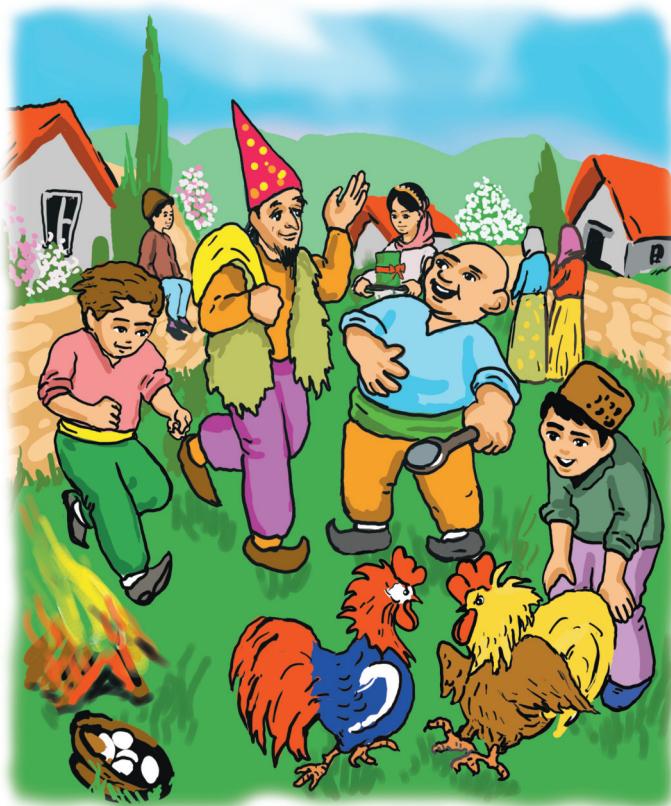
Azərbaycan xalq rəqslərini başqa xalqların rəqslərindən fərqləndirən mühüm cəhətlərdən biri istər kişi, istərsə də qadın rəqs-lərindəki vüqarlı hərəkətlər, şüx qamət və çox sayda solo rəqslərin olmasınadır.

21-ci mövzu

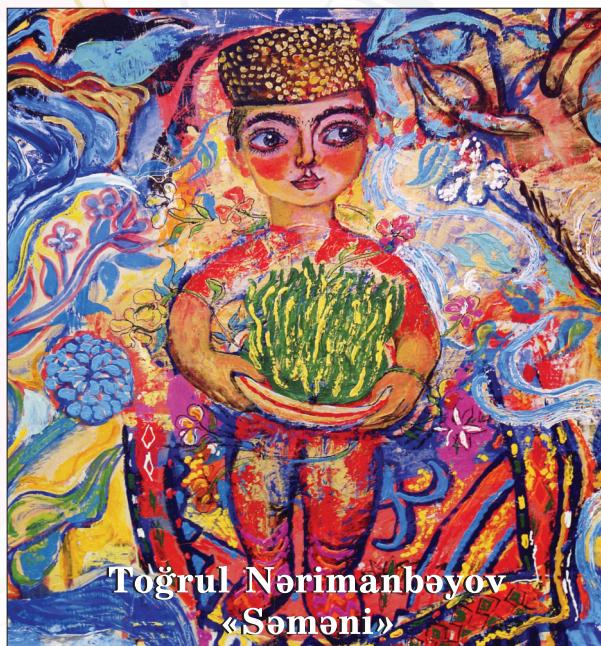
MUSIQİDƏ BAYRAM TƏSVİRİ

Bu maraqlıdır

Bir çox Azərbaycan xalq rəqslərinin adında Novruz bayramının əlamətləri öz əksini tapmışdır: «İnnabi», «Darçin», «Novruzu», «Səməni», «Novruzgülü» və s.

Bayramları rəqsiz təsəvvür etmək mümkün deyil. Lakin bayramlarda yalnız rəqs etmir, həm də mahnı oxuyub, müxtəlif oyunlar nümayiş etdirirlər. «İnnabi» Azərbaycan xalq rəqsinin xarakteri çox şən və oynaqdır.

Toğrul Nərimanbəyov
«Səməni»

UŞAQLAR, AY UŞAQLAR!

*Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Zeynal Cabbarzadənindir.*

I

Qış getdi, gəldi bahar,
Yaşıllaşdı ağaclar.
Çağırır hər yan bizi,
Uşaqlar, ay uşaqlar.

Nəqərat:

Sellər daşdı,
Güllər açdı,
Quşlar uçdu
Çöllərdə.

II

Yamyasıl düşərgəmiz
Gözləyir, dostlar, bizi.
Zəhmət möhkəmlədəcək
Bizim bədənimizi.

Nəqərat:

Sellər daşdı,
Güllər açdı,
Quşlar uçdu
Çöllərdə.

Şən uşaqlar min həvəslə
Gəzib çiçək dəstələyir.
Quşlar yeni gələn fəslə
Təzə nəğmə bəstələyir –
«Bahar gəlir».

A.Bəhruz

1. Bayramlarda hansı xarakterli rəqs-lər ifa olunur? :

2. «İnnabi» rəqsinin xarakteri necədir?

3. Mahniya dirijorluq et.

$\frac{2}{4}$

Dinamik işarələrin təkrarı.

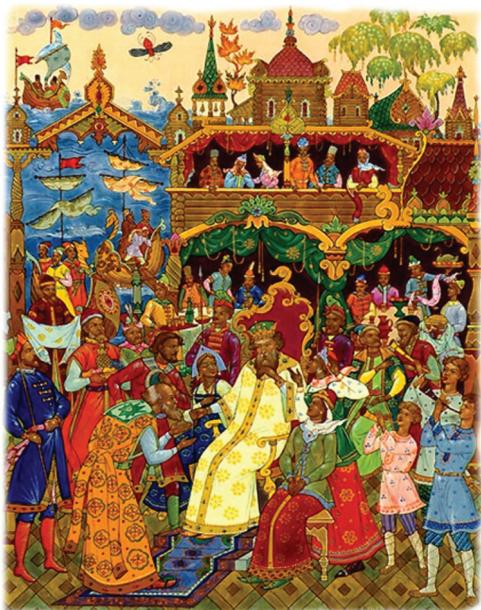
37

22-ci mövzu

MUSIQİDƏ HEYVANLAR ALƏMİNİN TƏSVİRİ

Bəstəkarlar bəzən öz əsərlərində heyvan və quşların səsini müxtəlif üsullarla əks etdirirlər. Rus bəstəkarı Nikolay Rimski-Korsakov «Çar Soltan haqqında nağıl» operasında «Mozalanın uçuşu»nu musiqi vasitəsilə təsvir etmişdir.

**Nikolay
Rimski-
Korsakov**

Oqtay Zülfüqarov öz mahnısında sərçənin hərəkətlərini musiqi vasitəsilə bizə çatdırmaq istəyir.

SƏRÇƏ

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Teymur Elçinindir.*

I

Səhər-səhər bağçada
Bir sərçə dən yeyirdi.
Hərdən baxıb üzümə,
Cik-cik, cik-cik edirdi.
O yedi, doydu, qaçıdı,
Birdən itdi gözümdən.
Bəs o balaca sərçə
Hara getdi gözümdən?

II

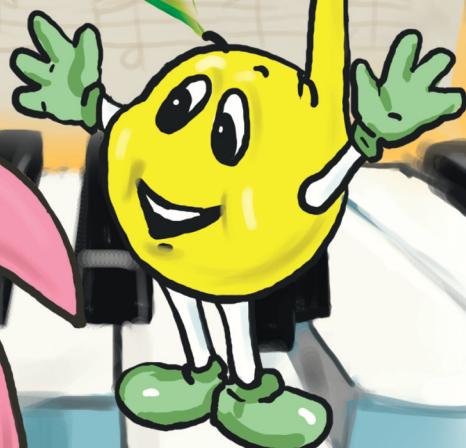
Çox axtardım tapmadım,
Tutdu ağlamaq məni.
Birdən kolun dalından
Uçan gördüm sərçəni.
O uçdu, uçdu, uçdu,
Qondu yaşıl budağa.
Çox çağırıldım, gəlmədi,
Üçub getdi uzağa.

1. «Mozalanın uçuşu»nu kim bəstələyib?
2. Daha hansı operaları tanıyırsan?
3. Mahnida sərçə necə təsvir olunub?
4. Mahnının sözlərinə uyğun olaraq onun məzmununu əks etdirmək üçün ritmik hərəkətlər et.

Nikolay Rimski-Korsakov.

Musiqi dili

23-cü mövzu

MUSIQİDƏ TARİXİ HADİSƏLƏRİN TƏSVİRİ

VƏTƏNİMİN ƏSGƏRİ

Musiqisi

*Oqtay Rəcəbovun,
sözləri*

Alımsah Teymurlunundur.

I

Namus mərdi çağırır,
Vətən oğlu, oyan sən.
Şəhid ruhu hıçqırır,
«Torpaq», — deyib dayan sən.

Nəqərat:

Vətənimin əsgəri,
Vətənimin əsgəri.

II

Sıxılmış yumruqların,
Başa enən gürz olsun.
Düşmənlərin canına,
Əsim-əsim lərz salsın.

Nəqərat:

III

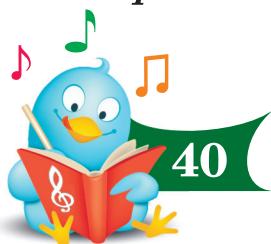
Ana, sil gözün yaşın,
Uca tut məğrur başın,
Düyülməsin qoy qaşın,
Keşiyində yurdaşın.

Nəqərat:

Böyük Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayev fortepiano üçün «24 prelyüd» əsərini yazmışdır. Hər prelyüd bir hadisə və ya təəssüratı ifadə edir.

1. *Qara Qarayevin «24 prelyüd» əsəri hansı musiqi aləti üçün yazılib?*
2. *«Vətənimin əsgəri» mahnısının müəllifləri kimdir?*
3. *Azərbaycanı qorumaq üçün əsgərimiz necə olmalıdır?*

Təkrar: Melodiya. Janr. Akkompanement.

MUSIQİ DİLİ

NAĞIL-NƏĞMƏ

*Musiqisi Asya Sultanovanın,
sözləri Teymur Elçinindir.*

I

Div axtardı, hər yanı,
Tapmadı o, Cırtdanı,
Ağacda gördü birdən,
Çağırdı onu yerdən:

- Düş, — dedi,
- Düş, — dedi,
- Yemərəm, düş.

II

Cırtdan dedi: — Aş gətir,
Üstündə lavaş gətir.
Yeyim, sonra tut məni,
İstəsən, lap ud məni.

- Tut, — dedi,
- Cırtdanı tut.
- Tut, — dedi,
- Cırtdanı tut.

III

Div getdi dəyirmana,
Aş gətirsin Cırdana.
Cırtdan tez qaçıdı evə,
Belə oxudu divə:

- Get, — dedi,
- Aldatdım, get.
- Get, — dedi,
- Aldatdım, get.
- Nağıl qurtardı,
Nağıl qurtardı.

Görəsən, musiqi danışa bilərmi? O necə danışır?

Uşaqlar, biz danışanda öz fikirlərimizi çatdırmaq üçün cümlələr qururuq. Belə cümlələr musiqidə də var. Qara Qarayevin «Fikirli» pyesində də bəstəkarın çatdırmaq istədiyi fikirləri musiqi cümlələri ifadə edir.

Musiqi lügəti

Musiqi cümləsi — bitmiş fikrin musiqi səsləri ilə ifadəsi
Təmrin — müəyyən vərdişlərə yiylənmək üçün çalışma

1. «Fikirli» musiqi əsərinin müəllifi kimdir?
2. Həmin əsərdə nədən danışılır?
3. «Nağıl-nəğmə» mahnisi nədən bəhs edir?
4. Həmin mahnının bir parçasını notla ifa et.

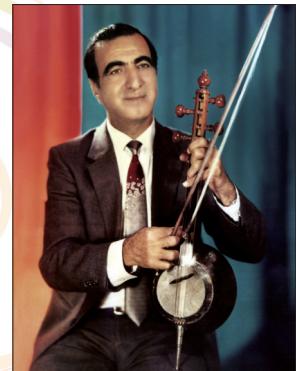
*Qara Qarayev. Fortepiano. Dinamik işarələr.
Notlar. Musiqi cümləsi. Təmrin.*

25-ci mövzu

MELODIYANI YARADAN İNTONASIYA

Habil
Əliyev

İNTONASIYA

Musiqi səs çələngidir,
Gör neçə cür rəngi vardır.
Gülüşü, qəmi, kədəri,
Növbənöv ahəngi vardır.

İntonasiyada birləşib
Dinamika, registr, lad.
Ritm, tembr, melodiya,
Temp – daha yox başqa bir ad.

Qızılısbət çiçəyinin
Yeddi zərif ləçəyitək
İntonasiya da çatdırır
Hiss, həyəcan, arzu, istək.

Sevinc Nuruqızı

Bu maraqlıdır

İntonasiyanın yeddi tərkib hissəsi olduğu kimi, qızılısbət çiçəyinin də bir-birinə bənzəyən yeddi ləçəyi var. Bu çiçək kimi musiqi də insan əhvalına xoş təsir bağışlayır.

42

Təkrar: İntonasiya. Melodiya.
İfadə vasitələri.

NƏNƏM NAĞIL DANIŞIR

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.*

I

Bir sevinc var hər üzdə,
Nənəm nağıl danışır.
Uzanmışlıq qum üstə,
Nənəm nağıl danışır.

II

Söyüd başını əyir,
İydə üzümə dəyir.
Çinar susub dinləyir,
Nənəm nağıl danışır.

III

Bax, ulduzlar göz vurur,
Ay başım üstə durur.
Onlar da sanki duyur,
Nənəm nağıl danışır.

1. İntonasiya nədir?
2. Hansı intonasiya növlərini tanıyırsan?
3. «Nənəm nağıl danışır» mahnısını öyrən. Onu necə ifa etmək lazımdır?
4. Bu musiqi kamançada ifa olunsa, onun intonasiyası necə dəyişəcək?

Lya Si | Do Re Mi Fa Sol Lya Si | Do Re Mi Fa Sol

Kamança. Kiçik oktavanın «lyा» və «si» notları.

26-cı mövzu

MUSIQİ LADLARI

MAJOR VƏ MINOR

(Nağıl)

Biri var idi, biri yox idi. Yer üzündə əbədi qarlar və buzlaqlar ölkəsi var idi. Bu ölkədə bəstəkarlar kədərli musiqi yazar, uşaqlar kədərli nəğmələr oxuyardılar. İnsanlar sevinməz, acı göz yaşları axıdardı. Göz yaşları üst-üstə yiğilər, donar, buz dağlarına çevrilər, sonra parçalanıb böyük aysberqlər şəklində okeani səyahətə çıxardılar. Mənənlərə kədərli ahəng verən cılız, alçaqboylu, qara-qabaq Minor özünü bu işdə günahkar hiss edər, heç kimlə danışmaz, gülməzdi. Günlərin bir günü Minor ölkədən getmək qərarına gəldi:

— Qoy insanlar xoşbəxt yaşasın, şən nəğmələr oxusunlar.

Minor aysberqlərdən birinin üstünə çıxıb sürtətlə bu diyardan uzaqlaşdı. Bərk külək əsir, ətrafda dalğalar şahə qalxırdı.

...Qəfildən günəş çıxdı, külək kəsdi, okean sakitləşdi. Sonra mavi suların qoynunda bir qayıq peyda oldu. Qayıqdan ətrafa şən musiqi yayıldı. Minor boylandı:

— Ey, şən kimsən?

Qayıqdakı hündürboylu, şən səsli və yüksək əhvali-ruhiyyəli oğlan dilləndi:

— Mən Majoram.

Minor həyəcanlandı:

— Dayan, Major, getmə! Sən bizim ölkəyə çox lazımsan. Əbədi qarlar və buzlaqlar ölkəsinə.

Major gülümsədi:

— Harada insanlara lazımamsa, ora getməyə həmişə hazırlam. Dostum, tullan qayığa, birlikdə gedək.

...Günlər keçdi. Buzlaqlar ölkəsinə bahar gəldi. Ağaclar çiçəklədi, quşlar şən nəğmə oxudu. Bu ölkənin insanları ilk dəfə idi ki, baharı görürdülər. Onlar sevinir və deyirdilər:

— Yaşasın iki dost: Major və Minor! Biz sizi çox sevirik!

Sevinc Nuruqızı

Musiqi lügəti

Lad — müxtəlif musiqi səslərinin qarşılıqlı əlaqə sistemidir.
Major və minor — musiqidə əsas ladlar

BAKİ METROSU

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Hikmət Ziyanındır.*

I

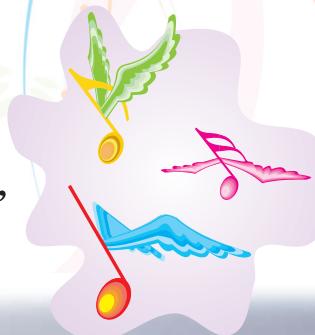
Gülərüzlü Bakının,
Şirinsözlü Bakının,
Xəzər gözlü Bakının,
Arzusuydu, arzusu hey!
Bizim Bakı metrosu!

II

Yer altında işıqlı,
Bəzəkli, yaraşıqlı,
Çiçəkli, sarmaşıqlı
Bir şəhərdir, doğrusu,
Bizim Bakı metrosu!

III

Enib-qalxır pillələr,
Fərəhim dünya qədər,
Qoy səni mən bəxtəvər
Gəzim, Bakı metrosu,
Bizim Bakı metrosu!

1. Musa Mirzəyevin «Şən mahnı» və «Qəmli mahnı» musiqi əsərləri hansı lədlərdə yazılıb?
2. «Bakı metrosu» mahnısı nədən bəhs edir?
3. Həmin mahnını öyrən və dirijorluq et.

Təkrar: Melodiya. İntonasiya.

45

27-ci mövzu

MUSIQİDƏ HƏRƏKƏTİN SÜRƏTİ – TEMP

Musiqi lügəti

Temp – musiqi əsərinin ifa sürətidir. Tempin üç növü vardır: asta, orta və sürətli

Qamma – oktava çərçivəsində səs sırası

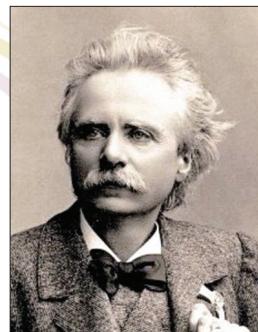
Do major qamması – **do** səsindən başlayıb **do** səsində qurttaran major ladı

Do major

Lya minor

Edvard Qriq

Bizim ətrafımızda canlılar – heyvanlar, quşlar, həşəratlar gəzir, qaçırlar və uçurlar. Onlar müxtəlif sürətlə hərəkət edirlər.

Musiqidə hərəkətin müxtəlif sürətini göstərmək üçün tempdən istifadə olunur. Norveç bəstəkarı Edvard Qriq «Cırdanların (qnomların) yürüşü» pyesində nağıl obrazlarından istifadə etmək üçün sürətli tempə müraciət etmişdir.

1. «Cırdanların yürüşü» musiqi əsərini kim yazıb?
2. Bu əsərdə hansı temp lər dən istifadə olunub?

MUSIQİNİN NƏBZİ – RİTM

Musiqi lügəti

Ritm — müəyyən zaman daxilində müxtəlif uzunluqlu səslərin müntəzəm (ardıcıl) olaraq əvəzlənməsi

Nağara — Azərbaycan xalq zərb çalğı aləti

Yer kürəsində bütün canlıların və insanların yaratdığı hər şeyin nəbzi var. Hətta Yer kürəsinin də nəbzi var.

Musiqidə nəbz (ritm) müxtəlif xarakterləri, xalqları, hadisələri göstərə bilir.

Azərbaycan xalq rəqsi «Nəlbəki» rəqqasənin üsküklə nəlbəkiyə ritmik toxunuşu vasitəsilə ifa olunur.

Nağaranı çalıram,
Dum-bolo-bom, dum-bolo-bom.
Hər yana səs salıram,
Dum-bolo-bom, dum-bolo-bom.
Hansi nağara çalır,
Dum-bolo-bom, dum-bolo-bom.
Hər yana o, səs salır,
Dum-bolo-bom, dum-bolo-bom.

Nəqərat:

Bax, böyük nağara çalır,
Dum-bolo-bom, dum-bolo.
Dum, dom-dom.
Balaca nağara çalır,
Dum-bolo-bom, dum-bolo.
Dom-dom-dom.

1. Ritm nədir?
2. «Nəlbəki» hansı xalqın rəqsidir?
3. «Nağara» mahnısını öyrən və ifa et.
4. Nağarada müxtəlif ritmlər çal.

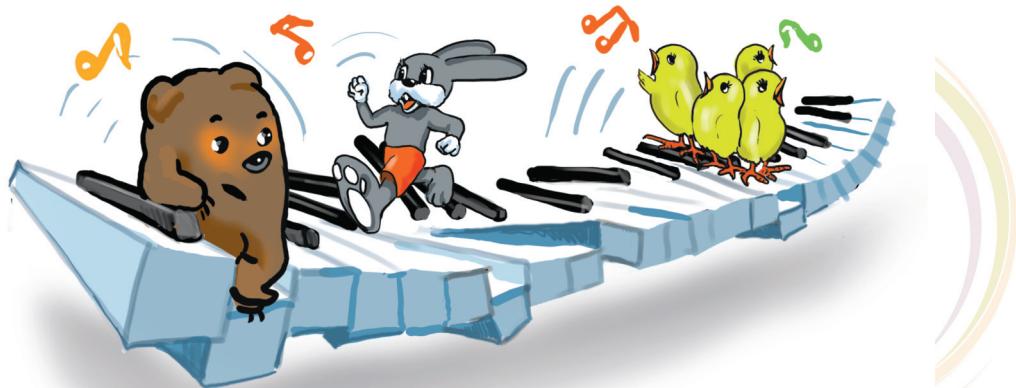
Ritm. Nağara. İfadə vasitələri.

29-cu mövzu

MUSİQİ VƏ REGİSTR

Musiqi lügəti

Registr — səs diapazonunun eyni tembrdə olan bir hissəsidir.
Registrin növləri — aşağı registr, orta (qarışq) registr, yuxarı registr

Soltan
Hacıbəyov

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Soltan Hacıbəyovun «Gülşən» baletindən «İnşaatçıların gəlişi»ni dinləyin.

QONAQLIQ

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Xanımına Əlibəylinindir.*

I

Yığışdı bizim evə,
Dovşan, keçi, qaz, dələ.
Qızıl xoruz çaldı saz,
Nəğmə oxudu Naznaz.

II

Gətirdim iki tava
Şəkərbura, paxlava.
Yeyin, oyuncaqlarım,
Ay əziz qonaqlarım.

III

Axşamacan qaldılar,
Oynadılar, çaldılar.
Çox sevinə-sevinə,
Hərə getdi evinə.

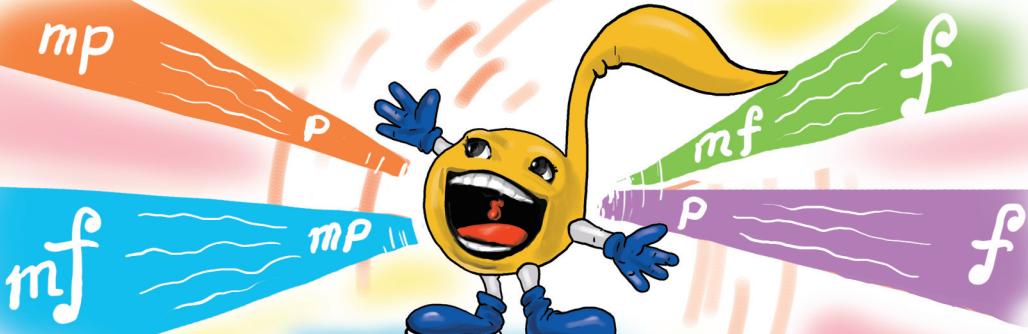

1. «Gülşən» baletini kim yazıb?
2. «İnşaatçıların gəlişi» musiqi nömrəsi hansı registrdə yazılıb?
3. «Qonaqlıq» mahnısının müəllifləri kimdir?
4. Mahnı hansı registrdə ifa olunur?

30-cu mövzu

MUSIQİDƏ SƏSİN GÜCÜ – DİNAMİKA

Musiqi lügəti

Crescendo (cresc.) (kresen-do) — musiqidə səsin gücünü tədricən artırma

Diminuendo (dim.) (diminu-yendo) — musiqidə səsin gücünü tədricən azaltma

Bahar gözəl fəsildir.
Güllü-çiçəkli, barlı-bərəkətli. Sevimli şairimiz Mirzə Ələkbər Sabir «Gəl, gəl,
a yaz günləri» şeirində baharı belə təsvir edir:

*Gəl, gəl, a yaz günləri,
İlin əziz günləri!*

*Dağda ərit qarları,
Bağda ərit qarları.*

*Çaylar daşib sel olsun,
Taxıllar tel-tel olsun!*

*Ağaclar açsın çiçək,
Yarpağı ləçək-ləçək.*

Xalqımız bahar fəslini çox sevir. Baharın gəlişini nəğmələrlə, rəqslerlə qarsılayır.

«Gül dəstəsi» rəqsi Azərbaycan xalq rəqsidir. Xalq bu rəqsdə bahara olan sevgisini ifadə edir.

Soltan Hacıbəyov.

Bütün dünyada böyük şöhrət, hörmət və sevgi qazanmış ulu öndərimiz Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının övladıdır. O, uşaqları çox sevirdi. Bəstəkar Oqtay Rəcəbov ümummilli liderimizə «Uşaqların əziz dostu» adlı mahnı həsr edib.

UŞAQLARIN ƏZİZ DOSTU

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Əjdər Ağayevindir.*

I

Solo: — Hər sözünü, kəlməsini,
Oxuyuram, bilirəm.

Ay uşaqlar, kim tapar,
Kim deyər ki, o kimdir?

Uşaqlar: — Heydər baba,
Heydər baba!

Nəqərat:

Dalğalandı bayraqımız,
Eldən-elə dolaşdı.
Heydər sözü, Heydər andı,
Dildən-dilə dolaşdı.

II

Solo: — Azadlığı bəxş elədi,
Doğma yurda, elə o.

O kimdir ki, qüdrətilə,
Düşdü dildən-dilə o.

Uşaqlar: — Heydər baba,
Heydər baba!

Nəqərat:

Dalğalandı bayraqımız,
Eldən-elə dolaşdı.
Heydər sözü, Heydər andı,
Dildən-dilə dolaşdı.

1. Dinamika nədir?

- «Uşaqların əziz dostu» mahnısı kimə həsr olunub və onun müəllifləri kimdir?
- «Gül dəstəsi» rəqsini hansı dinamik çalarlarla ifa etmək lazımdır?

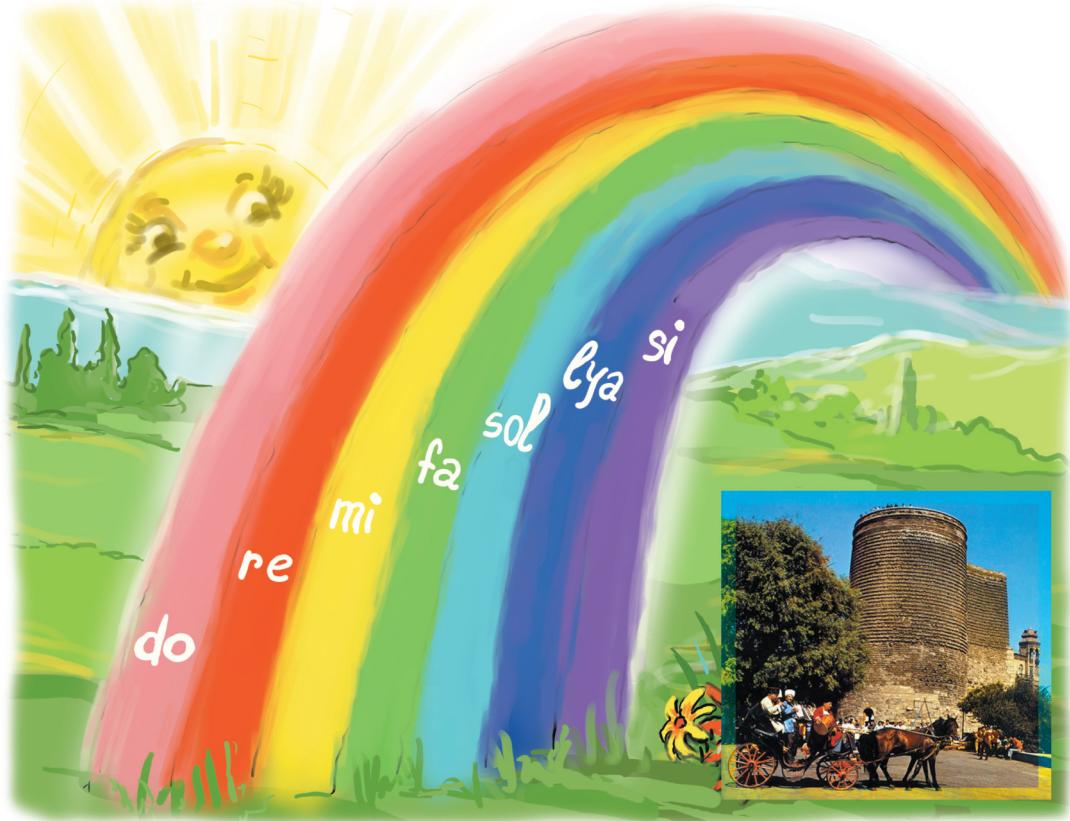
Dinamika. Dinamik çalarlar.

31-ci mövzu

MUSİQİDƏ RƏNG — TEMBR

Göy qurşağının 7 rəngi olduğu kimi, notların da sayı yedididir. Həmin notlar və ifadə vasitələri musiqini «rəngləyir» və saysız musiqi əsərləri yaradır. Musiqini «rəngləyən» ifadə vasitələrindən biri tembrdir. Hər bir musiqi alətinin yalnız özünə məxsus olan səsi var. Buna tembr deyilir. Dünyada iki eynisəsli adama rast gəlmək olmaz. Çünkü insanların barmaq izləri kimi, «səs alətləri» də bənzərsizdir.

Musiqi lügəti

Tembr — səsin rəngi

Tar — Azərbaycan simli xalq çalğı aləti

Saz — Azərbaycan simli xalq çalğı aləti

Miniatür janrı rəssamlıqda olduğu kimi, musiqidə də vardır. Bəstəkar Fikrət Əmirovun «12 miniatür» fortepiano silsiləsindən «Marş» əsərini dinləyin.

TARIMIN MAHNILARI

*Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Hikmət Ziyənindir.*

I

Evvanda tar çalıram, balam, bala-bala-bam,
Bağçaya səs salıram, balam, bala-bala-bam.
Tarı quşlar dinləyir, balam, bala-bala-bam,
Qaranquşlar dinləyir, balam, bala-bala-bam.

II

Tellər dinir, danışır, balam, bala-bala-bam,
Sevincim aşır-daşır, balam, bala-bala-bam.
Oynayır dost, yoldaşım, balam, bala-bala-bam,
Kiçik bacım, qardaşım, balam, bala-bala-bam.

III

Kəpənəklər rəqs edir, balam, bala-bala-bam,
Arılar yallı gedir, balam, bala-bala-bam.
Cəh-cəh vurur bülbüllər, balam, bala-bala-bam,
Açıılır qönçə güləllər, balam, bala-bala-bam.

IV

Vay, bir səsi düşdü kökdən, balam, bala-bala-bam,
Kökləyirəm onu mən, balam, bala-bala-bam.
Yenə çalıram tarı, balam, bala-bala-bam,
Nə xoşdur mahniları, balam, bala-bala-bam.
Blam, blam, blam, bam, bam, bam, blam,
Blam, blam, blam.

1. *Tembr nə deməkdir?*
2. «*Tarımın mahniları*»nın müəllifləri kimdir?
3. «*Marş*» əsərini kim yazıb?
4. «*Miniatür*» janrına daha hansı incəsənət əsərlərində rast gəlmək olar?

32-ci mövzu

MUSIQİ TÖHFƏSİ

Afişa

*Tamaşaların və ya
konsertlərin vaxtı və orada
səslənəcək musiqi əsərləri
haqqında elan*

Göydən üç alma düşdü: biri yazanın,
biri öyrədənin, biri də öyrənənin.

1. Öyrəndiyin mahniları xatırla, onlardan ən çox sevdiyin mahnını seç və afişə tərtib et.
2. Mahnilara ritmik və melodik müşayiət etməklə, onları ifa et.

BURAXILIŞ MƏLUMATI

MUSİQİ 2

*Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə
DƏRSLİK*

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

**Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazimov
Nərgiz Nadir qızı Rəcəbova**

Redaktor

Sevinc Nuruqızı

Bədii və texniki redaktor

Abdulla Ələkbərov

Dizayner

Aqil Əmrəhov

Rəssamlar

Nailə Zülfüqarova, Gündüz Ağayev

Korrektor

Ülkər Şahmuradova

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi:
2018 — 015*

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi — 2018

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və
yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini
çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 6,3. Fiziki çap vərəqi 7,0.
Formatı 57x82 $\frac{1}{8}$.

Səhifə sayı 56. Ofset kağızı. Məktəb qarnituru. Ofset çapı.
Tiraj 150276. Pulsuz. Bakı—2018.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC
Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 149

Əziz məktəbli!

Bu dərslik sənə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutmuş bilikləri qazanmaq üçün sənə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, sən də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsan ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşın ondan sənin kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sənə təhsildə uğurlar arzulayırıq!